

2. Запорожец А. В. Эмоциональное развитие дошкольника : пособие для воспитателей детского сада / [А. В. Запорожец, Я. З. Неверович, А. Д. Кошелева и др. ; под ред. А. Д. Кошелевой]. – М. : Просвещение, 1985. – 176 с.

3. Комарова Т. С. Интеграция в системе воспитательно – образовательной работы детского сада: пособие для педагогов дошкольных учреждений / [Т. С. Комарова, М. Б. Зацепина]. – М. : Мозаика –Синтез, 2010, – 144 с.

4. Костюк Г. С. Навчально –виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк // под ред. Л. Н. Прокопиенко; сост. В. В. Андриевская, Г. А. Балл, А. Т. Губко, Е. В. Проскура. – К. : Радянська школа., 1989. – 608с.

5. Крулехт М. В. Проблема целостного развития ребенка – дошкольника как субъекта детской деятельности / М. В. Крулехт. – Елец : Изд. ЕГУ им. И. А. Бунина, 2010. – 135с.

6. Психология личности и деятельности дошкольника / под ред. А. В. Запорожца и Д. Б. Сльконина. – М. : Просвещение, 1965. – 295 с.

7. Субботский Е. В. Ребенок открывает мир / Е. В. Субботский. – М. : Просвещение, 1991. – 237с.

8. Сухомлинский В. О. Вибрані твори : в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. Т. 3. – 670 с.

С. Ладывир

ИНТЕГРАЦИОННЫЙ ПОДХОД В ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ПРИВИВАНИЯ ДЕТЯМ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА БАЗОВЫХ ЦЕННОСТЕЙ.

Статья посвящена осмыслению результатов экспериментального исследования психолого-педагогических условий прививания базовых ценностей детям дошкольного возраста в условиях общественного дошкольного воспитания.

Ключевые слова: ценности, морально-этические правила, гуманно личностный подход, субъект-субъектные взаимоотношения, интеграция.

S. Laduvir

INTEGRATION APPROACH IS IN ORGANIZATION OF PROCESS OF INOCULATING CHILDREN OF PRESCHOOL AGE OF BASE VALUES.

The article is devoted the comprehension of results of experimental research psikholo-pedagogical terms of inoculating of base values the children of preschool age in the conditions of public preschool education.

Keywords: values, moralno-etichni rules, humanely personality approach, subjek-subjekty mutual relations, integration.

УДК 159.923.5

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

**О. Малєєва, методист з психологічної
служби та корекційної освіти
міського методичного
кабінету відділу
освіти м. Дружківка**

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню і емпіричному дослідженню психологічних особливостей дезадаптації дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу, а також пошуку шляхів її успішного подолання. У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз проблем адаптації-дезадаптації, обґрунтовано системний підхід до вивчення феномену дезадаптації, як однієї із стадій адаптаційного процесу. У статті представлено системно-структурну модель дезадаптації дітей старшого дошкільного віку,

виділені чинники і показники проявів дезадаптації відповідно до кожної з підсистем, а також підібраний комплекс психодіагностичних методик. Обґрунтовується вибір гри, як основного засобу розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку і його провідного виду діяльності.

Ключові слова: адаптація, дезадаптація, чинники дезадаптації, критерії дезадаптації, старший дошкільник, ігрова діяльність, психокорекція.

Постановка проблеми. В сучасних умовах інноваційних форм навчання проблема адаптації дітей до дошкільного навчального закладу стає все актуальнішою. Вона набуває новітнього змісту у зв'язку із впровадженням обов'язкової дошкільної освіти у п'ятирічному віці та виникненням особливого контингенту дошкільнят - дітей, які починають відвідувати дошкільні навчальні заклади в старшому дошкільному віці, що зумовлює пошук шляхів їх ефективної адаптації та засобів подолання дезадаптаційних проявів.

Особливого значення процес адаптації набуває в старшому дошкільному віці, коли дитина, у досить стислий період часу, повинна оволодіти вмінням вступати в ігрову взаємодію з незнайомими однолітками; встановлювати соціальні зв'язки з дітьми та дорослим; прилаштовуватися до життя у групі; дотримуватися певних правил, що потребують вміння унормовано поводитися, відстоювати власні думки, позицію тощо (О. Л. Кононко, С. М. Курінна, Т. О. Піроженко, В. М. Поліщук).

При цьому, за даними досліджень Г. В. Бурменської, наявність дезадаптаційного стану в дітей старшого дошкільного віку позначається на рівні їх готовності до шкільного навчання, а в більшості випадків виявляється у «шкільній незрілості». Тому питання вивчення психологічних особливостей дезадаптації дітей старшого дошкільного віку є актуальним та перспективним.

Проте проблема труднощів адаптації дітей старшого дошкільного віку до теперішнього часу не стала предметом глибокого вивчення та системного розгляду, незважаючи на відчутну потребу у впровадженні науково обґрунтованих технологій запобігання дезадаптації дітей, що існує в практиці роботи психологічної служби дошкільних навчальних закладів.

Мета статті. Актуальність проблеми дослідження та недостатня її розробленість, необхідність системного підходу до її рішення, зумовили необхідність проведення дослідження.

Виклад основного матеріалу статті. В результаті узагальнення існуючих підходів до тлумачення поняття “адаптація”, що розкривають сутність цього явища з різних позицій, встановлено, що автори розглядають адаптацію і як сам процес пристосування, і як результат цього пристосування (адаптованість), і як взаємодію особистості та середовища (Кузнєцова О. В., Саннікова О. П., Семиченко В. А., Фурман А. В., Чебикін О. Я., Ямщицький В. М., Яценко Т. С. та інші).

Теоретично встановлено, що адаптація виступає як динамічне явище, яке змінюється, має свої стадії та рівні, серед яких закономірне місце займає дезадаптація (порушення, спотворення адаптації). Дезадаптація є психологічним феноменом, що виникає в процесі взаємодії особистості з новим середовищем і виявляється у тимчасових порушеннях поведінки, самосприйнятті та емоційному стані, які при відсутності своєчасної спрямованої роботи можуть переходити у стійкі форми, що обумовлюють подальший дисгармонійний розвиток особистості .

Аналіз теоретико-методологічних та емпіричних досліджень з проблеми дезадаптації дозволив застосувати системний підхід до її дослідження, зокрема використовуючи системно-структурну модель, запропоновану Валентиною Анатоліївною Семиченко.

Узагальнення даних, представлених у психолого-педагогічній літературі дозволило адаптувати системну модель вивчення рівнів адаптації у дітей старшого дошкільного віку, яка містить наступні підсистеми:

- психосоматичну, що відображає психофізіологічні процеси змін організму для здійснення адаптації;
- предметно-середовищну, що вказує на орієнтацію дитини у зовнішньо-предметних умовах перебування в групі дитячого садка;

- діяльнісну, що відображає процеси оволодіння дитиною діями, і складають зміст провідної діяльності (в старшому дошкільному віці це сюжетно-рольова гра);
- соціальну, що демонструє контакти дитини з новим соціальним середовищем (прийняття норм та правил поведінки, спілкування з однолітками та дорослими);
- емоційно-особистісну, що відображає психологічний комфорт у новій ситуації життя, її емоційне прийняття – загальний результат адаптації, що відкриває подальші перспективи розвитку.

З позицій даної моделі дезадаптація розглядається як багатокомпонентне, системне утворення, яке зароджується, формується та проявляється на психофізіологічному, психологічному та соціальному рівнях в залежності від характеру та рівня взаємодії внутрішніх (фізіологічних, психофізіологічних, психічних) та зовнішніх (матеріальних та соціальних) чинників. На основі аналізу психологічної літератури виділено показники та чинники дезадаптації в залежності від виділених підсистем, які наведені в таблиці 1. Використання системно-структурної моделі для емпіричного вивчення адаптації дозволяє не тільки встановити її рівень, а й здійснити аналіз напрямків, умов і чинників, що зумовлюють виникнення та розвиток дезадаптації у дітей старшого дошкільного віку в навчальному закладі та обрати відповідні шляхи до її подолання.

Відповідно до представленої моделі, нами було підібрано комплекс психодіагностичних методик, а саме: “Методика непрямой експрес - діагностики рівня психічного розвитку дошкільників” П. А. М’ясоїд; анкета для батьків “Сформованість культурно – гігієнічних навичок у дітей” Л. В. Стреж; “Опитувальник на виявлення труднощів у поведінці та проблем адаптації” Р. Гудмена; “Схема спостережень за ігровою діяльністю” Л. В. Артемової, І. О. Шкільної; “Експертна оцінка адаптованості дитини” О. Л. Соколова О. В. Сорокіна, В. І. Чирков; соціометрична методика “Два будиночки” (К. Фопель); проєктивна методика Дж. Бука “Дім – Дерево –

Людина”, методика Є. В. Кучерової “Емоційне благополуччя дитини в ДНЗ”, проєктивна методика “Шкала самооцінки” В. Г. Щур.

Таблиця 1

Системно-структурна модель дезадаптації дітей старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі

Чинники дезадаптації	Критерії дезадаптації	Психодіагностичні методики
Психосоматична підсистема		
Обтяженість анамнезу розвитку; наявність хронічних захворювань; морфо-функціональні особливості нервової системи (ММДФ, церебрально-органічні порушення тощо).	Часті та тривалі захворювання; група здоров'я; астеничний синдром; порушення сну та апетиту; невідповідність розвитку віковим нормам.	«Методика непрямой експрес - діагностики рівня психічного розвитку дошкільників» (П. А. М'ясоїд), контент-аналіз медичної документації, опитування батьків.
Предметно – середовищна підсистема		
Невідповідність режиму дня в дошкільному закладі домашньому; обмеженість розвиваючого середовища; незручне обладнання кімнат (невдалі кольорові рішення, незручність меблів, відсутність зон для відпочинку та самостійної діяльності); одноманітність режимних моментів.	Низький рівень культурно-гігієнічних навичок дитини; низька активність дитини у виконанні режимних моментів; невміння орієнтуватися у предметному просторі в групі; несамостійність та залежність від дорослого у здійсненні побутових процесів; відсутність самообслуговування.	Анкетування батьків «Сформованість культурно-гігієнічних навичок у дітей» (Л. В. Стреж); бесіда з дітьми; методика «Експертна оцінка адаптованості дитини» В.Чиркової, О.Соколової, О.Сорокіної (критерій «Включеність дитини в режимні моменти»).
Діяльнісна підсистема		
Монотонна зайнятість дітей; обмежена кількість ігрового обладнання; відсутність цілеспрямованої роботи педагога щодо організації ігрової діяльності дітей, надання переваги інтелектуальному розвитку дітей; нехтування педагогом природною потребою дітей у грі.	Низька активність дитини в ігровій діяльності; невміння дотримуватись правил гри; емоційне незадоволення від гри; невміння складати сюжет та обмеженість репертуару ролей у грі; конфліктна поведінка у грі; низький рівень пізнавальної активності дитини; несамостійність в діяльності.	Методика спостереження за ігровою діяльністю Л. В. Артемової, І. О. Шкільної; методика «Експертна оцінка адаптованості дитини» О. Л. Соколова, О. В. Сорокіна, В. І. Чирков (критерій «Активність дитини в ігровій діяльності»)
Продовження таблиці 1		
Чинники дезадаптації	Критерії дезадаптації	Психодіагностичні методики
Соціальна підсистема		

Негармонійний тип сімейного виховання; неповний склад сім'ї; перебування дитини на вихованні у родичів; обмежена кількість соціальних контактів дитини; авторитарний стиль спілкування педагога.	Неучасть дитини в стабільних ігрових об'єднаннях дітей; відсутність взаємних симпатій між дітьми; неприйняття дитиною соціальних норм та правил групи; складності спілкування з однолітками та дорослими; низький статус дитини у колі однолітків.	Методика «Експертна оцінка адаптованості дитини» О. Л. Соколова, О. В. Сорокіна, В. І. Чирков (критерії «Спілкування з однолітками»), «Спілкування з дорослими»), соціометрична методика «Два будиночки» (К. Фопель).
Емоційно-особистісна підсистема		
Типологічні властивості ВВД (повільність, імпульсивність, підвищена боязкість, замкненість, запальність, надмірна чутливість, підвищена збудливість нервової системи); індивідуально-психологічні особливості дитини; наявність попереднього негативного досвіду відвідування ДНЗ.	Відсутність бажання відвідувати дошкільний заклад; конфліктна поведінка дитини; поведінкові порушення (гіперактивність, усамітненість, прояви агресії); страхи, тривожність; нестійкий емоційний стан чи негативний настрій; невпевненість в собі; низька самооцінка.	Опитувальник для виявлення труднощів у поведінці та проблем адаптації Р. Гудмена, проєктивна методика «Дім – Дерево – Людина» (Дж. Бук), методика «Шкала самооцінки» (В. Г. Щур), методика «Емоційне благополуччя дитини в ДНЗ» (Є. В. Кучерова).

Вибірку дослідження склали 175 дітей віком 5 – 6 років, 180 батьків та 18 педагогів.

Результати діагностичного дослідження дозволили встановити, що найбільш яскраво ознаки дезадаптації виражені за психосоматичною підсистемою: частота захворювань (46,3%) та група здоров'я (43,4%); емоційно-особистісною підсистемою: негативний емоційний стан (36%), порушення поведінки (29,7%), самооцінка (24,6%); соціальною підсистемою: складності спілкування з однолітками (22,9 %). Ці дані вказують на вразливі «ланки» щодо виникнення дезадаптації в загальній системі взаємодії дитини з новим середовищем.

За ранжуванням найбільш виражених показників дезадаптації перше місце займає емоційно-особистісна підсистема, що вказує на її провідне значення як найважливішого виміру, що регулює процеси адаптації. З'ясовано, що найвагомішими показниками, що свідчать про виникнення

дезадаптації дитини в цій підсистемі, є емоційний стан та самооцінка. Низький рівень цих якостей слугує підґрунтям для формування порушень поведінки, на фоні яких емоційний стан дитини, її самооцінка, що виявляється у невпевненості в собі, зазнають ще більших негативних змін. Зміни в емоційно-особистісній підсистемі закономірно спричиняють порушення у діяльнісній та соціальній підсистемах. Стосовно предметно-середовищної підсистеми, то прояви її характеристик носять фоновий характер. Проте психосоматична підсистема має найсуттєвіше, базове значення для процесу адаптації дитячого організму до нових умов життєдіяльності. Виникнення дезадаптації за даною підсистемою може бути зумовлено особливостями індивідуального розвитку дитини у ранні періоди життя, тому до моменту вступу до дошкільного навчального закладу дитина вже має передумови для виникнення так званої «дизонтогенетичної дезадаптації». Психосоматична підсистема реагує на чинники дезадаптації повільно, але з більш тяжкими та довгостроковими наслідками.

Визначення загального рівня адаптації відбувалося за всіма параметрами з урахуванням рівня провідної підсистеми – емоційно-особистісної. Оцінка здійснювалась наступним чином:

- повна адаптація (системна) – високий рівень адаптації за емоційно-особистісною підсистемою та середні значення за іншими підсистемами;
- часткова адаптація – середній рівень адаптації за емоційно-особистісною підсистемою та наявність низьких та середніх рівнів адаптації за будь – якою з підсистем;
- дезадаптація – наявність низького рівня адаптації за емоційно-особистісною підсистемою, а також наявність низьких та середніх показників за іншими підсистемами.

Групу дітей з системною адаптацією склали 10,3% із загальної вибірки. Ці діти впевнені в собі, вважають себе привабливими для інших, вони активні, життєрадісні, емоційно стійкі, доброзичливі, задоволені новим

соціальним оточенням, своїм місцем та роллю в ньому. Діти, ініціативні в іграх та спілкуванні, охоче відгукуються на пропозиції інших дітей, беруть на себе різні ігрові ролі, будують позитивні ігрові стосунки та переносять їх у повсякденне спілкування; цікавляться іншими видами дитячої діяльності, самостійні, мають розвинені навички самообслуговування. У конфліктних ситуаціях поведуться врівноважено, вільно спілкуються з дорослими, із задоволенням та інтересом відвідують дошкільний навчальний заклад, хворіють рідко. За даними опитування батьків, діти цієї групи мали сприятливий перебіг антенатального та пренатального розвитку, психофізичний розвиток в перші три роки життя відповідав віковим нормам. Це діти переважно із повних сімей, батьки вказують на відсутність конфліктних відносин в родині. Діти мали достатній досвід спілкування з однолітками та дорослими на попередньому етапі розвитку.

В зоні дезадаптації знаходяться 19,4% дітей. Діти цієї групи відрізняються емоційною нестійкістю, демонструють неконструктивні форми поведінки, низьку самооцінку, що виявляється у невпевненості дитини в своїх силах. Для них характерний низький рівень ігрових умінь та ігрових дій, вони безініціативні, не схильні розгортати ігровий сюжет, брати на себе різні ролі; в ігрових взаєминах конфліктні або відсторонені; відсутній потяг до взаємодії, легко ображаються, потребують уваги, піклування, співчуття та захисту. Діти демонструють відсутність мотивації або негативне ставлення до відвідування дошкільного навчального закладу; мають місце порушення спілкування з однолітками та дорослими. Переважно ці діти часто хворіють. Батьки дітей даної групи відмічали патологічний перебіг вагітності, випадки асфіксії дітей при народженні. Батьки відзначали присутність енурезу та енкопрезу в дітей, наявність частих респіраторних захворювань. Вихователі відзначали низький рівень готовності дітей до відвідування дошкільної установи (залежність дитини від близьких дорослих, негативний досвід розлуки з батьками).

Проте більша частина (70,3%) дітей знаходиться в зоні часткової адаптації, яка при відсутності спрямованої профілактичної роботи може перейти в стан дезадаптації. Для дітей даної групи характерна мінливість емоційного стану, нестійка (ситуативна) самооцінка, недостатня активність та ініціативність у різних видах діяльності (навчальній, ігровій, самостійній), залежність від дорослого, орієнтація на його уподобання та настрої, складності у встановленні контактів з дітьми та дорослими, пасивна поведінка у грі, вони ніби виявляють бажання гратися, але в ігрові контакти вступають з ініціативи дорослих, знають правила, норми поведінки, але не можуть органічно вписатися в дитячий колектив. Батьки дітей даної групи відмічали деякі порушення перебігу вагітності, наявність частих захворювань в перші три роки життя, вказували на існування протиріч у вихованні дитини, більшість дітей перебувала на вихованні бабусь чи інших родичів, переважна більшість цих дітей виховувалась в неповних сім'ях, нерідко дитина була першою та єдиною в сім'ї.

Виявлення психологічних особливостей дітей з порушеннями адаптації, дозволяє обрати адекватні шляхи до їх подолання.

Отримані емпіричні матеріали стали основою проведення формульованого експерименту, який передбачав проведення адаптаційно-розвивальної роботи з дітьми, що спрямована на подолання дезадаптивних проявів поведінки та сприяння емоційно-особистісному розвитку дошкільника, а також просвітницької роботи з батьками та педагогами.

Нами була розроблена адаптаційно-розвивальна програма з використанням можливостей ігрової діяльності, що спрямована на подолання дезадаптивних проявів поведінки та сприяння емоційно-особистісному розвитку дитини, враховуючи провідну роль саме цієї підсистеми в адаптації дитини до нових умов виховання.

Основною метою програми було пом'якшення емоційного дискомфорту, формування позитивного ставлення до себе та інших, моделювання адекватних форм поведінки в різних ситуаціях.

Програма складалася з 38 занять загальною тривалістю 19 годин, які проводились у груповій формі з використанням різних видів ігор, психогімнастичних та рухливих вправ. Вона включала наступні блоки: установчий, корекційно-розвивальний та закріплюючий. Метою першого етапу було налагодження контакту з дітьми, підтримка почуття безпеки та формування згуртованості групи; другий етап передбачав власне проведення роботи з корекції поведінки та емоційного розвитку дитини. Метою останнього етапу роботи було закріплення набутих навичок і форм поведінки дитини в повсякденному житті.

Висновки. Аналіз результатів реалізації зазначених напрямів адаптаційно-розвивальної роботи засвідчив позитивну динаміку щодо зміни у бік покращення адаптації в експериментальній групі за наступними показниками: емоційний стан дитини, поведінка, самооцінка, активність в ігровій діяльності та виконання ролей гри, що представляють емоційно-особистісну та діяльнісну підсистеми.

Встановлено, що менш виразні зміни відбулися за соціальною та предметно-середовищною підсистемами. Проте повільніше за все реагують на корекційний вплив характеристики психосоматичної підсистеми, зміни в якій можуть проявлятися через більш тривалий відрізок часу, тому не були значними на момент проведення контрольного зрізу.

Результати формувального експерименту показали, що запропонована адаптаційно-розвивальна програма є ефективною та дієвою, проте не вирішує всього кола проблем, які виникають внаслідок дезадаптації. Певна кількість дітей і після реалізації програми ще залишилась в “зоні ризику”, особливо за такими показниками, як мотивація відвідування дошкільного навчального закладу, включеність дитини в режимні моменти, сформованість культурно-гігієнічних навичок та дотримання правил гри, хоча їх частка помітно зменшилась у порівнянні з контрольною групою. Це свідчить про необхідність продовження відповідної роботи з дітьми, яка сприятиме

подоланню дезадаптації та успішному інтегруванню дитини в умовах дитячого закладу.

Отже, запропонована програма корекції дезадаптаційних проявів у дітей старшого дошкільного віку в цілому успішно впливає на формування позитивного емоційного стану, адекватних форм поведінки й реагування у складних ситуаціях та активізує процес психологічної адаптації дітей старшого дошкільного віку до нових умов виховання в дошкільному навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайнер М. Э. Игровые технологии коррекции поведения дошкольников : [Учеб. пособие] / М. Э. Вайнер // – М. : Пед. о-во России – 2004. – 95 с.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский // – М. : Педагогика, 1996. – 536 с.
3. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід) / О. Л. Кононко – К. : Стило, 2000. – 336 с.
4. Котырло В. К. Пути изучения у дошкольников эмоционального отношения к другим людям / В. К. Котырло // Формирование взаимоотношений дошкольников в детском саду и семье – М. : 1987. – С.8 –22.
5. Кудикіна Н. В. Теоретико-методичні основи гри як методу навчально-виховної роботи з шестирічними першокласниками / Н. В. Кудикіна // Педагогічні інновації: Ідеї, реалії, перспективи: Зб. наук. пр. Вип.5 – К. : 2001. – С.51–58.
6. Ладивір С. О. Педпроцес потребує радикальних змін / С. О. Ладивір // Дошкільне виховання. – 2006. – №11. – С.7–9.
7. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку / Т. О. Піроженко //; за наук. ред. Т. Піроженко, С. Ладивір, Ю. Манилюк. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 136 с.
8. Пономарева Е. Ю. Игровая психологическая коррекция как средство профилактики и коррекции отклонений в поведении у младших школьников / Е. Ю. Пономарева // науково – практичний журнал “Гуманітарні науки”, К. : “Пед. преса”, 2005 – № 1 (9) – С.150–155.
9. Семиченко В. А., Галус О. М., Зданевич Л. В. Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу. / За заг. ред. В. А. Семиченко // – Хмельницький : ХГП – 2001. – 253 с.
10. Фурман А. В. Методика визначення особистісної адаптованості школярів. – Київ – Донецьк : “Ровесник” – 1993. – 22 с.
11. Ямницький В. М. Соціально-психологічна адаптація особистості: сучасні підходи // Наука і освіта.–2001.–№6.–С.82–86.
12. Яценко, Тамара Семенівна. Проблема дослідження невідомої сфери психіки суб’єкта // Феноменологія ширості. Матеріали міжн. наук.–практ. конф. – Вінниця: “Поділля – 2000”, 2002.–С.145–159.

О. Малеева

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕЗАДАПТАЦИИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА И ПУТИ ЕЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ

Статья посвящена теоретическому обоснованию и эмпирическому исследованию психологических особенностей дезадаптации у детей старшего дошкольного возраста в условиях дошкольного образовательного учреждения, а также поиску путей ее

успешного преодоления. В статье осуществлен теоретико-методологический анализ проблем адаптации-дезадаптации, обоснован системный подход к изучению феномена дезадаптации, как одной из стадий адаптационного процесса.

В статье представлена системно-структурная модель дезадаптации детей старшего дошкольного возраста, выделены факторы и показатели проявлений дезадаптации в соответствии с каждой из подсистем, а также подобран комплекс психодиагностических методик. Обосновывается выбор игры, как основного средства развития личности ребенка старшего дошкольного возраста и его ведущего вида деятельности.

Ключевые слова: адаптация, дезадаптация, факторы дезадаптации, критерии дезадаптации, старший дошкольник, игровая деятельность, психокоррекция.

O. Maleeva

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF DEZADAPTATION OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE AND WAYS OF ITS OVERCOMING

The thesis to the theoretical substantiation and empirical research of revealing psychological characteristics of maladjustment of senior preschool children in the environment of a preschool educational establishment. The work substantiates a systematic approach to the study of the phenomenon of maladjustment of this age children, which includes such components: psychosomatic, subject-environmental, functioning, social, emotional and personal subsystems; characteristics of specified subsystems. Systemic characteristic manifestations of maladjustment of senior preschool children have been worked out and a set of psychodiagnostic methods for their study has been offered.

The results of empirical study of senior preschool children adaptation showed that the most vulnerable components in the system of children's adaptation to the conditions of a kindergarten is psychosomatic and emotional - personal subsystems. Psychological characteristics of children with different levels of adaptation: systemic adaptation, partial adaptation, maladjustment have been described.

Keywords: adaptation, maladjustment, maladjustment factors, criteria for maladjustment, senior preschool child, game activity, psychocorrection.

УДК: 159.4:378: 373.3.

РЕФЛЕКСИВНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДАТНОСТЕЙ ПЕДАГОГА

**М.Марусинець, доктор педагогічних наук, доцент
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова**

У статті розкрито рефлексивний тренінг якості методу активного навчання, власне психологічного практикуму, що має свої норми й традиції, відмінні від норм педагогічної діяльності та засобу формування професійних здатностей педагога. Рефлексивний тренінг вміщує різні види завдань та форми їх проведення (вправи, проєктивні вправи, групові дискусії, ситуації), що активізують особистісну та професійну рефлексію педагога.

Ключові слова: тренінг, рефлексивний тренінг, професійні здатності педагога, професійна рефлексія.

Постановка проблеми. У психолого-педагогічній літературі тренінг розглядається як метод активного навчання (як складова педагогічної